

rostra economica amstelodamensia

december 1967 - januari 1968

Afscheid prof. Brugmans

INHOUD	blz.
prof. dr. c. goedhart	1 — woord vooraf.
red.	2 — verantwoording.
prof. dr. i. schöffner	2 — i. j. brugmans - historicus.
j. a. h. de beaufort wijnholds	6 — gesprek met prof. dr. i. j. brugmans „het verleden verguizen is onhistorisch”.
	9 — citatologie prof. brugmans.
j. a. h. de beaufort wijnholds	10 — bespreking 'bedrijf en samenleving'.
	13 — rostra's kleine boeken notities.

moderne levensverzekering

automatische groei van het verzekerde bedrag door **unieke winstdeling**...

tussentijdse verhoging van uw verzekering door **optiesysteem** onafhankelijk van gezondheids-toestand...

terstond en blijvend verzekerd - door inzending van **certificaat** - zonder geneeskundig onderzoek

**HOLLANDSCHE SOCIËTEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

KANTOOR TE AMSTERDAM,
SINGEL 540
GEBOUW „DE GEELVINK“

A^o 1807

KANTOOR TE AMSTELVEEN,
BUITENPLEIN 54

PROF. MR. J. VALKHOFF

Inleiding tot het Sociaal-Economisch recht in Nederland

gebonden f 14,—

„Kort en bondig worden inderdaad de hoofdlijnen weergegeven; vele verwijzingen maken verdere bestudering van een bepaald onderdeel van het sociaal-economisch recht gemakkelijk. Kortom, een echte inleiding!

Prof. Valkhoff beschrijft de door hem behandelde materie als 'het geheel van voorschriften, waaronder in het bijzonder zijn te verstaan de voorschriften, uitgevaardigd door de centrale overheid, door publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties of door met overheidsgezag beklede rechtspersonen (verenigingen en stichtingen), welke regelen rechtstreeks of middellijk de economische verhoudingen op de markt beogen te beïnvloeden'. Er buiten valt dus arbeidsrecht, belastingrecht en wetten als bv. de Warenwet en de Veiligheidswet. De inhoud van het boek zou de stof kunnen vormen van een verplicht protentamen.”

Ars Aequi

N.V. ERVEN P. NOORDHOFF en H. E. STENFERT KROESE N.V.
Groningen Leiden

Verkrijgbaar in de boekhandel

rostra economica amstelodamensia

Giro 324342 t.n.v. Adm.Rostra, Weesperzijde 171, Amsterdam
Redactie: J. A. H. de Beaufort Wijnholds, F. Broekman, F. Hendriks
Redactie-secretaris: F. Hendriks, Vechtstraat 39 hs, Amsterdam, tel. 73 22 64
Directie: G. M. H. Post, W. M. van der Vooren Bzn.

WOORD VOORAF

Prof. dr. I. J. Brugmans heeft zijn grote gaven twintig jaren achtereen in dienst gesteld van de Faculteit der Economische Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. In de jaren, voorafgegaan aan zijn Amsterdams professoraat, had Brugmans een schat van ervaring vergaard in het wetenschappelijke, bestuurlijke en onderwijskundige vlak, waarvan onze faculteit in hoge mate heeft mogen profiteren. Met name zijn ambtelijke en professorale loopbaan in het voormalig Nederlands-Indië, waar hij o. m. een geheel nieuwe literaire faculteit wist op te bouwen, stempelde Brugmans van stonde af aan in onze faculteit tot een deskundig raadsman, wiens evenwichtig en nuchter oordeel in het faculteitsberaad bijzonder veel gewicht in de schaal legde; dat gold niet alleen voor de jaren waarin hij deel uitmaakte van het faculteitsbestuur - in het begin van de jaren '50 als secretaris, tegen het einde van zijn ambtsvervulling als voorzitter - maar ook voor alle overige jaren van zijn lidmaatschap van de faculteit.

De wijze, waarop Brugmans als docent bijdroeg aan de vorming van twintig jaar- klassen van Amsterdamse economen, moet op zeer velen van hen blijvende invloed hebben uitgeoefend en nog uitoefenen. In een stijl van voordracht en bejegening, die zich kenmerkte door een voorname eenvoud, wist hij onze studenten te doordringen van de noodzaak, het economisch gebeuren telkens weer te plaatsen in historisch perspectief en daarbij tevens de economische facetten van de maatschappelijke ontwikkelingsgang te zien in de onverbreekelijke samenhang met andere facetten. Hoewel het aantal promoties in onze faculteit niet groot mag worden genoemd, wist Brugmans een relatief belangrijk aantal doctorandi te stimuleren tot het schrijven van een historisch-economisch proefschrift; als promotor had hij een open oog voor de moeilijkheden, die voor een niet-historicus zijn verbonden aan zulk een onderneming als promovendus.

Bij gelegenheid van het afscheidscollege van Brugmans mocht ik uit naam van de faculteit o. m. in het licht stellen, dat Brugmans kennelijk aan zijn hoogleraarschap veel vreugde heeft beleefd en dat hij zich telkens weer een strijdbaar man toonde wanneer het ging om het verdedigen van waarden, eigen aan de Europese cultuur. Strijdbaar toonde hij zich ook in het bijzonder indien de taalzuiverheid in het geding kwam. Veel insluipsels van Angelsaksische oorsprong konden in zijn ogen, terecht, de toets der kritiek niet weerstaan; vaak slaagde hij er in, taalkundige ontsporingen - zo bijv. "test" voor "toets" - ongedaan te maken, al blijken ook op dit gebied de leden van onze faculteit niet immer het pad der zonde te vermijden.

Een collega van een zusterfaculteit zei mij, sprekende over het afscheid van Brugmans, dat wij een groot man uit ons midden zien verdwijnen. Zo hebben wij het binnen de faculteit en zo hebben ook velen daarbuiten het aangevoeld. De faculteit prijst zich gelukkig, dat de vitaliteit van de afgetredene het vooruitzicht biedt op het voortduren van vruchtbare contacten, kan het zijn ook nog enkele malen als promotor in haar midden.

C. Goedhart

Voorzitter van de Faculteit der
Economische Wetenschappen aan de
Universiteit van Amsterdam

VERANTWOORDING

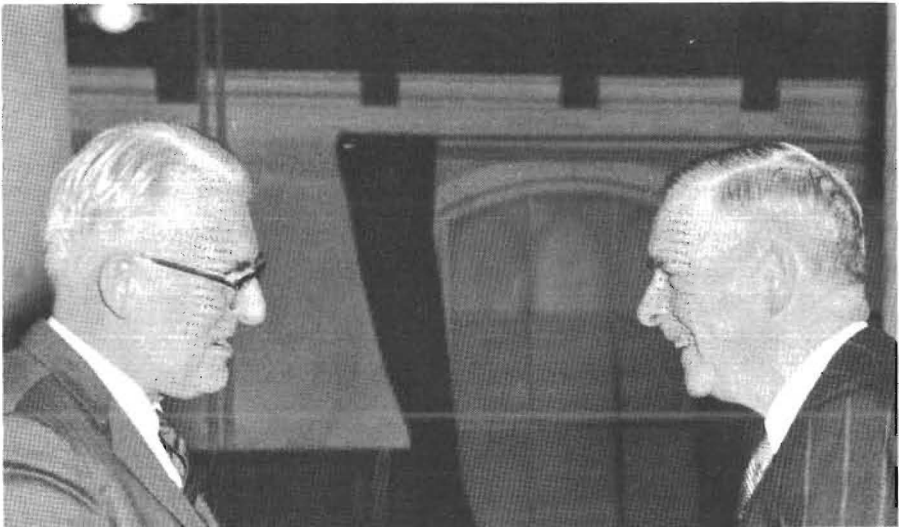
Professor Brugmans heeft op 29 september 1967 afscheid genomen van de Faculteit der Economische Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Die gebeurtenis, waarbij prof. Brugmans een zo verdiend groot eerbetoon ten deel is gevallen, is de redactie van Rostra niet ontgaan. Gaarne had zij de scheidende hoogleraar eerder dan pas op dit ogenblik met een aan hem gewijde uitgave van Rostra willen huldigen. Gaarne was zij ook tot eerdere plaatsing van de hoogge waardeerde, reeds lang geleden ontvangen, bijdragen van prof. Goedhart en prof. Schöffner overgegaan. Geen onwil, maar onmacht is de oorzaak van de late verschijning van dit studentenblad dat zich - hoe paradoxaal dit ook moge klinken - niet meer financieel gesteund ziet van de zijde van de studenten. Doordat de redactie het tijdstip van verschijning van dit nummer niet afhankelijk gesteld wilde zien van de oplossing van onoverwinnelijke procedure-kwesties heeft zij principieel voor een andere - in tijd gemeten, wellicht langere - weg gekozen ter verwezenlijking van haar wens prof. Brugmans te huldigen uit naam van al die oudstudenten en studenten die in dankbare herinnering aan zijn persoon, colleges en publicaties terugdenken. Tot die studenten behoren de meeste leden van de redactie die prof. Brugmans deze verlate blijk van grote waardering aanbiedt. Red.

I. J. BRUGMANS - HISTORICUS

Prof. Dr. I. Schöffner

Het aftreden van Brugmans als hoogleraar behoeft natuurlijk niet het einde van zijn vruchtbare wetenschappelijke arbeid te betekenen. Integendeel, er bestaat goede hoop dat Brugmans nu niet met zijn vele bestuurs- en commissiepapieren of zijn college-aantekeningen ook zijn boeken en notities heeft opgeborgen. Maar dit aftreden geeft wel aanleiding om Brugmans' werk eens te overzien en zijn betekenis voor de wetenschap te wegen. Dit wordt bovendien vergemakkelijkt door de bibliografie van zijn geschriften die achter in de afscheidsbundel "Bedrijf en Samenleving. Economisch-historische Studies over Nederland in de 19e en 20e eeuw" werd afgedrukt en door Dr. Zappey is samengesteld.

Overziet men deze bibliografie, dan vallen al dadelijk twee kenmerken van dat werk op: gestadige arbeid en gerichte belangstelling. Van 1922 af heeft Brugmans regel-

matig gepubliceerd, met bijna jaarlijks minstens één bijdrage van groter omvang en betekenis. Vijf en veertig jaren studie en onderzoek, met slechts één ingrijpende en langdurige onderbreking door overmacht: de Japane bezetting van Nederlands-Indië, waardoor ook Brugmans in gevangenschap geraakte. Maar die onderbreking werd als het ware weer "goed gemaakt" door een bijzonder vruchtbare tijd na 1960, toen soms zelfs in één jaar drie à vier werken van zijn hand of onder zijn redactie van de persen kwamen.

De onderwerpen die in deze gestadige stroom van publicaties behandeld werden, betreffen bijna allen aspecten van de geschiedenis van Nederland en Nederlands-Indië in de 19e en 20e eeuw. Ik schrijf uitdrukkelijk: bijna allen, want uit de enkele uitzonderingen, bv. een werk over de wereldgeschiedenis tussen 1919 en 1939 of een voortreffelijk artikel over de Oost-Indische Compagnie, blijkt duidelijk genoeg, dat Brugmans' specialisatie niet de benauwdheid kende van het specialisme, dat niet boven de muren rond eigen terrein uit durft te kijken. En ziet men al die publicaties over Nederland en de koloniën in de 19e en 20e eeuw nader, dan valt ten overvloede op hoeveel ruimer dan alleen het economische aspect daarvan, hoe centraal deze ook in zijn belangstelling stond, onder zijn aandacht bleef. Ook door de omstandigheden waarin zijn loopbaan verliep: statisticus, bestuursambtenaar, onderwijskundige, Indisch specialist, hoogleraar geschiedenis en pas na de oorlog hoogleraar economische geschiedenis, werd die veelzijdigheid bevorderd.

Brugmans' proefschrift over de arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw (1925) was per slot van rekening, ondanks de belangrijke economisch-historische aspecten waarvoor hij aandacht had, bovenal pionierswerk op het terrein van de sociale geschiedenis. Een zorgvuldige analyse van de beroepstelling van 1920 (gepubliceerd in 1926) toont Brugmans als statistisch deskundige. Een uitstekend en daarom tweemaal herdrukt inleidend biografisch werk over Thorbecke (1932) deed hem kennen als historicus van de politieke en van de geestes-geschiedenis. Het boek over de Geschiedenis van het onderwijs in Nederlands-Indië (1937) bewees Brugmans' vruchtbare leertijd als bestuursambtenaar en Indisch specialist. En hoezeer Brugmans daarnaast maatschappelijk en politiek zich met eigen tijd verbonden gevoelde, kan worden aangetoond niet alleen met het reeds hierboven vermelde samenvattende werk "Kantelend Tijdperk. Wereldbeeld 1919-1939" (1947) maar evenzeer met zijn blijvend gevoelde binding aan het Nederlands-Indië van voorheen, zich uitend o. a. in de uitgave onder zijn leiding van een boek over Nederlands-Indië in de Bezettingstijd (1960) en in zijn met Baudet gevoerde redactie over het werk "Balans van beleid. Terugblik op de laatste halve eeuw van Nederlands-Indië" (1961).

Ik leg hier zo'n nadruk op Brugmans' gestage arbeid en gerichte belangstelling enerzijds, breedheid en veelzijdigheid van diezelfde belangstelling anderzijds, omdat hieruit voor een deel de betekenis van Brugmans voor de wetenschap kan worden geconcludeerd. In plaats van een Manusje van alles te worden, werd Brugmans een kundig en goed specialist. In plaats van, als een specht, op dezelfde plaats te blijven hameren, zweefde hij vaak, als de beroemde arend, met brede wiekslag boven het landschap om telkens op een andere plek van het hem steeds vertrouwder wordende woud neer te schieten.

Die periode van de 19e en 20e eeuw in de geschiedenis van Nederland en Nederlands-Indië was belangwekkend en ruim genoeg voor zulk een geconcentreerde en toch veelzijdige studie. Want hoe boeiend is juist die periode voor de ontwikkeling van het eigen land, ook als specimen voor algemenere problemen der geschiedenis! Nederland, immers, doorliep, mede beïnvloed door het aan dit land verbonden koloniale rijk, in die periode het proces van de "Industriële Revolutie", economisch uitgedrukt van vroeg-kapitalisme naar hoog-kapitalisme, algemener uitgedrukt van onderontwikkeld naar ontwikkeld gebied. Eerder dan menig ander historicus zag Brugmans het belang van de zgn. "take-off" voor de Nederlandse ontwikkeling, al kwam de term veel later in de mode, en poogde hij deze in die ontwikkeling vast te leggen en de daaruit voortvloeiende fasen te herkennen. Eerder dan anderen ook, wist Brugmans met het door hem verzamelde materiaal de innerlijke samenhang tussen de economische, sociale, culturele en politieke aspecten te doorzien en vast te leggen.

Zeker, het zou dwaasheid zijn niet vóór alles in Brugmans de economisch historicus

te herkennen, reeds vroeg was hij dat en zijn loopbaan na de oorlog heeft hem verder op die weg gedreven, maar hier zou ik het accent toch zwaarder op het woord historicus willen leggen. Het is misschien goed, nu in toenemende mate de geschiedwetenschap verweten wordt geen oog te hebben gehad of te hebben voor de snel ontwikkelende economische en sociale wetenschappen, hier te stellen, dat historici vaak veel eerder dan anderen de sociale en economische aspecten in verbinding met culturele en politieke aspecten hebben gezien - en Brugmans was een van hen. Het was daarom even onvermijdelijk als gelukkig, dat aan de Faculteit der economische wetenschappen in Nederland zo lang nog geleerden, die een historisch-literaire opleiding hadden genoten, zij het dan vaak in combinatie met een juridische training, de economische geschiedenis hebben gedoceerd. Nu het zover is, dat, meer dan tevoren, mede dankzij de stimulans die mannen als Posthumus, Sneller, van Dillen en Brugmans daartoe gaven, ook economen (en sociologen) de geschiedenis hebben ontdekt en het daarin voor hen even onmisbare materiaal putten voor eigen onderzoek en inzichten, is deze situatie snel aan het veranderen. Maar misschien zal de historisch-literaire traditie in de economische geschiedenis nu niet meer verloren gaan en in de vorm althans van nauwe samenwerking tussen historici en economen gehandhaafd blijven.

Natuurlijk kan men betogen dat de historicus theoretisch en technisch niet altijd meer in staat is alles bij te houden wat er op het gebied van de economische wetenschap geschiedt. Wat dit betreft kwam Brugmans voort uit de school van Duitse economische historici als Sombart, Bücher, Lamprecht of Von Below en men kon hem er geen verwijt van maken dat hij niet alle stormachtige ontwikkelingen in de economische theorieën en technieken geheel in zich op kon nemen - Brugmans is nuchter en eerlijk genoeg dit zelf te erkennen en daarin te berusten - maar dit behoeft hem anderzijds er wel voor om als een riet bij alle voorbijgaande windvlagen mee te buigen en bewaarde voor hem de historische visie die hij langzamerhand verworven had, juist omdat zoveel wat de oudere leermeesters hadden geleerd zijn waarde had behouden. Niet zonder reden waarschuwde Brugmans in zijn afscheidscollege voor de nieuwste mode van de Cliometrie, omdat hierin die gevaren van onhistorische aanpak schuilten, die voor een historicus de sterke samenhang van culturele, sociale en politieke aspecten met het economische aspect onderkennend, een gruwel zijn.

Wat, intussen, Brugmans als economisch historicus aan de kennis en het inzicht in de economische en sociale geschiedenis heeft bijgedragen, is niet gering. Het is onmogelijk hier alle kanten van die bijdrage op gelijke wijze te belichten. Ik moet hier volstaan met kort o. a. enige studies die later in de bundel "Welvaart en Historie" (1950) werden herdrukt, te signaleren. Zo was zijn studie over de economische conjunctuur in Nederland in de 19e eeuw (1936) baanbrekend te noemen en behield zijn analyse van de scheepsverplaatsing van de Oost Indische Compagnie in de 17e eeuw (1947) en het daarbij volgens zijn conclusie geringe aandeel aan de welvaart van de Republiek, geringer althans dan vaak beweerd werd, grote waarde. Zo waren zijn twee gedenkboeken aangaande twee belangrijke scheepvaartmaatschappijen (Stoomvaart Maatschappij "Nederland" en de Java-China-Japanlijn) belangrijke economisch-historische overzichten van Nederland's recente scheepvaartgeschiedenis (resp. 1950 en 1952). En tenslotte zij hier niet meer dan terloops gewezen op de mooie bronnenpublicaties inzake de Nederlandse nijverheidsstatistieken uit de eerste helft van de 19e eeuw (1956).

Maar iets langer moeten wij stilstaan bij Brugmans' terecht meest gebruikte en bewonderde werken: zijn proefschrift en zijn samenvattend overzicht van de sociaal-economische geschiedenis van Nederland 1795-1940. Het proefschrift "De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw (1813-1870)", ik schreef het al eerder, was inderdaad pionierswerk. Over de sociale geschiedenis van Nederland was er in 1926 nog maar weinig geschreven en de geschiedenis van de arbeidersklasse in Nederland lag nog geheel in de polemisch-politieke sfeer van socialistische en liberale publicisten. Daarmee wil ik niet zeggen dat alles wat verschenen was alleen oppervlakkig propaganda-materiaal bleef, maar wèl, dat grondig archiefonderzoek en voorzichtig objectiverend waarden van hierdoor bijeengebrachte gegevens nog afwezig waren gebleven. Dit was in nog veel sterker mate het geval met de Nederlandse vroeg-kapitalistische en pre-industriële periode die Brugmans dateerde van 1813 tot tenminste ongeveer 1850. Hier kon de jonge promovendus zich op nog geheel braakliggend woest terrein begeven en dankzij vindingrijkheid en toegewijde

arbeid een beeld - en inderdaad een bééld - geven. De door Brugmans gevonden nijverheidsstatistieken bv. - later door hem als bronnen publicatie uitgegeven - wendde hij aan om het lange voortbestaan van het z.g. kleinbedrijf te bewijzen. De sociaal en medisch geïnteresseerde actuele beschouwingen uit die periode ondersteunde Brugmans in zijn beschrijving van een arbeidende stand die door ondervoeding en onderbetaling, zonder op al te excessieve wijze te worden uitgebuit wat de feitelijke arbeidstoestanden betreft (al was er plaatselijk veel kinderarbeid, Engelse toestanden kwamen toen in Nederland zelden voor), lusteloos en nederig bleef. De eerste gegevens omtrent arbeidersorganisaties en klassebewustzijn sedert omstreeks 1850 vormden voor Brugmans de aanleiding nauwkeurig na te gaan in welke kringen van de arbeidende stand deze voorkwamen om daarmee tot de verrassende conclusie te komen dat zij juist bij de relatief meest welvarende en meest geschoolde arbeiders (zetters en diamantslijpers) het eerst waar te nemen waren. Een soort omkering van Marx' "Verelendungs"-theorie werd hierdoor mogelijk: juist onderbetaling en ondervoeding doofde alle strijdbaarheid der arbeidende standen, pas een zekere mate van welvaart en scholing konden de wens tot organisatie en zelfbewustheid doen toenemen. Zo kwam ook Brugmans tot zijn datering van de "take-off" van de Industriële Revolutie - die hij nooit alleen als een economisch verschijnsel wilde zien maar als een algemeen sociaal-cultureel proces van modernisering - volgens hem voor die "take-off" plaats tussen 1850 en 1870.

In het grote samenvattende werk "Paardenkracht en Mensenmacht" vindt men ook deze gedachte terug, maar nu uiteraard geplaatst tegen heel die bewegelijke en veranderende achtergrond van sociaal-economische ontwikkeling in anderhalve eeuw. Brugmans bedoelde met dit werk niet meer dan een samenvattend handboek te schrijven - en het is een niet geringe verdienste dat het hem gelukte dit te doen - maar hij wist van dit boek tegelijk meer te maken: een beeldende synthese van economische groei. Natuurlijk is er critiek op het werk gekomen, in het bijzonder tegen Brugmans' relatief-vroege datering van de Industriële Revolutie, die men in het algemeen liever later, bv. na 1870 of zelfs na 1890 plaatsen wil. Ook zijn er wel bezwaren geopperd tegen Brugmans' visie op het menselijk-voluntaristische element in de geschiedenis, waarbij hij de kapitaal-krachten in de eerste helft van de 19e eeuw eerder hun futloosheid en gebrek aan initiatief verwijt dan hiervoor de hen tegenzittende omstandigheden verantwoordelijk stelt. Dit past geheel in zijn idealistisch-liberale levensbeschouwing. Maar dat alles neemt niet weg, dat dit grote werk niet alleen decennia lang als handboek zal worden gehanteerd en gelezen, maar vooral dat dit werk als neerslag van hetgeen Brugmans zelf en de andere geschiedschrijvers van zijn en de daarop volgende generatie verrichtten, zijn historiografische waarde zal blijven behouden.

Er is misschien nog een bijzondere reden die Brugmans als historicus zulk een bijzondere betekenis geeft: zijn stijl van schrijven. Alweer speelt hier juist de literair-filologische afkomst van zijn geschiedvorsing een rol. Brugmans is nooit een mooi-schrijver, alle literaire pretentie is hem wat dit aangaat vreemd. Maar hij houdt vast aan een helder en zakelijk proza, dat, waar mogelijk, gewichtige vreemde termen vermijdt en zuiver Nederlands boven alles stelt. Misschien is dit één van de euvelen der economische en sociale wetenschappen, dat zij een vakjargon - en een vaak geheel onnodig vakjargon - hebben ontwikkeld waardoor een werkelijk levend contact met het grotere publiek verloren ging, al heeft een zeker snobisme onder dat publiek de aanwezigheid van dat vakjargon ook wel weer geïmponerd. Brugmans, historicus in de economisch-wetenschappelijke omgeving, heeft zich er nooit toe laten verleiden aan dit lege spel mee te doen. Zijn boeken zijn helder en sober geschreven en niemand die ze leest hoeft het gevoel te krijgen door de schrijver met een hooghartig gebaar te worden buitengesloten.

Dit brengt ons terug op de algemene waarde van Brugmans' werk. Maatschappelijk en sociaal heeft het grote waarde zonder daarmee aan het wetenschappelijk niveau te kort te doen. Zelden gebeurt het dat een proefschrift terecht met een "cum laude" destijds bekroond, niet alleen een herdruk beleeft maar zelfs dertig jaren later nog een "best-seller" wordt, met niet minder dan alweer vijf drukken. Want, al zegt misschien zulk een fenomeen niet altijd alles, in dit geval is het een bewijs dat ook een groter publiek in staat is Kitsch van echtheid te onderscheiden en (niet eens populariserende) wetenschap in plaats van neerbuigende simpelheid te waarderen.

Geen schoner en verdiend eerbewijs dan juist dit voor I. J. Brugmans - historicus.

Bij het afscheid van Prof. Brugmans als hoogleraar op 29 september, merkte de rector magnificus, Prof. van der Hoeven, op dat men de hoogleraren van de Universiteit van Amsterdam in twee categorieën kan verdelen, namelijk de markante en de zeer markante. Prof. Brugmans plaatste hij daarbij in de laatste categorie. Deze kwalificatie krijgt wellicht meer reliëf door een gesprek met Prof. Brugmans in zijn sfeervolle werkkamer aan de Herengracht.

Onderwijs

Sprekende over het onderwijs, duidt Prof. Brugmans meteen op het grote verschil tussen de onderwijsproblematiek waarmee hij destijds in Nederlands-Indië werd geconfronteerd (hij was daar secretaris van het departement van onderwijs en eredienst en later hoogleraar aan de Universiteit van Batavia) en die welke thans in Nederland bestaat. "Het waren daar problemen van onderontwikkelde gebieden. Het ging om de vraag wat je met de inheemse bevolking moest doen. Moest het onderwijs westers of oosters zijn? Hier in Nederland gaat het meer om de wijze waarop". Over die wijze waarop heeft Prof. Brugmans veel te zeggen. In de eerste plaats acht hij bij het wetenschappelijk onderwijs meer studiebegeleiding nodig. Hij waarschuwt echter dat men niet te ver moet gaan met de studiebegeleiding, zoals in de Verenigde Staten. "Het moet geen opleidings- en drillschool worden. Tenslotte gaat het om universitair onderwijs". Prof. Brugmans acht het wel nodig om in Nederland sportbeoefening aan de universiteiten verplicht te stellen. In Nederlands-Indië heeft hij een ordonantie opgesteld waarbij lichamelijke opvoeding bij het universitaire onderwijs verplicht werd gesteld. In Nederland vindt Prof. Brugmans de situatie niet in ieder opzicht bevredigend.

In principe is hij voorstander van weigering van studenten die aanhoudend zwakke resultaten te zien geven. Men moet echter niet te gauw weigeren, meent hij. "De betrokkenen moeten natuurlijk wel doorgelicht worden, maar er moet geen automatisme zijn in de zin van: een bepaald vak niet gehaald, dan weg". De vraag of hij studieduurverkortung gewenst acht, beantwoordde Prof. Brugmans bevestigend. "Studiebegeleiding geeft vanzelf, indirect, studieduurverkortung. Studieduurverkortung in de zin van: alles een beetje makkelijker maken of een aantal vakken minder, is niet de juiste wijze. Men moet niet zeggen: 'laat de nevenvakken maar vallen'. Aan een universiteit dient men ook een zekere breedheid te verwerven. Ik zou daarbij willen aanhalen wat een Amerikaan destijds tegen mij zei op het Internationaal onderwijs-congres in Honolulu. Onderwijs is er 'to open the mind'. Dát is het doel van het onderwijs".

Prof. Brugmans kan zich niet verenigen met de tegenwoordige tendens om uitsluitend werkcolleges te geven. Hij meent dat het luistercollege (het woord hoorcollege acht hij weinig fraai) niet moet komen te vervallen. "Het luistercollege voldoet in het algemeen goed. Daar maakt men kennis met iemand die het vak kent. De opvatting dat luistercolleges dateren uit de tijd van vóór de boekdrukkunst is onzin", zegt Prof. Brugmans. Zijn opvattingen over het college geven blijkens nauw verband te houden met zijn visie op de grootte van de universiteiten. "Er moeten meer universiteiten komen. De bestaande universiteiten moeten niet steeds groeien. Wij hebben ook geen H. B. S. met drieduizend leerlingen. Per universiteit moet er een beperkt aantal studenten zijn. Het dient bijvoorbeeld zo te gaan, dat Amsterdam zegt: 'we kunnen maar x economen opnemen'. De anderen gaan dan naar Utrecht, Twente enzovoorts'." Bovendien acht Prof. Brugmans het alternatief: nul jaren of zes jaren economie studeren, onjuist. Het verdient aanbeveling te komen tot de instelling van universiteiten die alleen de onderbouw geven, bijvoorbeeld tot het kandidaatsexamen. De Verenigde Staten leveren in dit opzicht een goed voorbeeld, al meent Prof. Brugmans dat de studenten het dáár veel te druk hebben. Men heeft een te omvangrijk programma af te werken. Hij spreekt daarbij uit ervaring, daar hij enige jaren geleden colleges heeft gegeven in de Verenigde Staten als 'Fulbright

* De redactie dankt de heer G. M. H. Post voor zijn hulp bij de voorbereiding van de totstandkoming van dit stuk.

visiting professor'. Prof. Brugmans duidt daarbij op karakteristieke wijze op een taalkundige onzuiverheid: "Het woord gastcollege is een vervelend woord. Je bent daar niet te gast, je doet gewoon mee". Zeer uitgesproken is de mening van Prof. Brugmans over de methode van het afnemen van tentamens. Hij hecht zeer veel waarde aan mondelinge tentamens en vindt dat een schriftelijk tentamen geschiedenis een lesje overhoren wordt. Objectieve studietoetsen acht hij geen onverdeeld succes. "Men zegt vaak gelijke monniken, gelijke kappen, maar de monniken zijn helemaal niet gelijk. Objectieve studietoetsen vindt ik niet prettig, maar zij zijn tegenwoordig onvermijdelijk vanwege het grote aantal studenten". Prof. Brugmans is geporteerd voor een subjectieve beoordeling. "Een subjectieve beoordeling is bijna altijd in het voordeel van de student. Men dient met persoonlijke omstandigheden rekening te houden: bijvoorbeeld is de student ziek geweest, kent hij de taal niet voldoende". Het omgekeerde, het oordelen van studenten over docenten, kan ook nuttig zijn meent Prof. Brugmans. "Het is nuttig om te weten wat er verbeterd kan worden. Tenslotte zijn wij er voor de studenten en niet omgekeerd". Prof. Brugmans, reeds twaalf keer promotor, met nog enkele keren in het vooruitzicht, vindt het jammer dat er tegenwoordig betrekkelijk weinig gepromoveerd wordt in de alpha-faculteiten. "De gelegenheid is natuurlijk veel minder groot dan in de bèta faculteiten. Men stelt ook vaak te hoge eisen. Het is, zoals de rector magnificus in zijn jaarrede ook al zei, een proefschrift, geen standaardwerk". Op de vraag of het niet wenselijk zou zijn ook in de economische faculteit gebruik te maken van de mogelijkheid, in het Academisch Statuut (artikel 26) geboden, om te promoveren op een bundeling van 'uitgewerkte opmerkingen over enkele onderwerpen', antwoordt Prof. Brugmans bevestigend. Men denkt eenvoudig niet aan deze mogelijkheid.

Tenslotte nog de samenwerking met de studenten. Tijdens het voorzitterschap van Prof. Brugmans is in 1965 aan de economische faculteit van de Universiteit van Amsterdam het novum ingevoerd van het bijwonen door twee studentenvertegenwoordigers van de zaai vergaderingen. Prof. Brugmans is zeer tevreden met deze situatie. Hij zegt daarvan: "Het voldoet zeer goed in de praktijk. Uitsluitend winst zou ik zeggen".

Nederlands-Indië en kolonialisme

Zijn zeventienjarig verblijf in Nederlands-Indië is voor Prof. Brugmans de meest fascinerende periode uit zijn leven geweest. "De problemen waren daar veel groter. Men was daar eigenlijk op terra incognita. Men trof daar precies de problemen van minder ontwikkelde landen aan". Prof. Brugmans vindt het onjuist dat het koloniaal bewind in Nederlands-Indië tegenwoordig door velen verguisd wordt. "Men moet niet denken dat Nederland de bewoners van de Indonesische archipel onderdrukte. De Indonesiërs deden behoorlijk mee. In de Volksraad hadden zij op het laatste al de helft

van de zetels. Trouwens, wij waren daar geen vreemdelingen. Wij zaten er al driehonderd-vijftig jaar, wij maakten deel uit van de samenleving. Daarom werden de Nederlanders ook niet geëvacueerd toen de oorlog met Japan dreigde". Het gesprek komt op de verhouding kolonialisme-ontwikkelingshulp. Prof. Brugmans zegt daarvan: "De oude koloniale vorm is langzamerhand verouderd. De mensen willen niet meer bevoogd worden. Maar bedenk wel dat de ontwikkelingshulp in bepaalde opzichten minder goed werkt dan het oude koloniale bestuur. De mensen die ontwikkelingshulp geven zijn alleen adviseurs. Zij geven preadviezen. In de koloniale tijd was dat heel anders. Wij kenden het land, want men zat daar zo een twintig tot vijftien-twintig jaar. Wij kenden de godsdienst, de gewoonten. Dat moest ook, anders hakte je daar met een stompe bijl in. Wij kenden ook de taal, wij woonden daar met ons gezin. De adviseurs van de ontwikkelingshulp missen dat allemaal dikwijls. Zij zijn er te kort en zij zijn er niet verantwoordelijk voor". Ondanks zijn prettige herinneringen aan Nederlands-Indië meent Prof. Brugmans dat het onjuist is om naar die tijd terug te verlangen. "Terugverlangen naar het verleden is eigenlijk onhistorisch", zegt hij. "Maar men moet het verleden ook niet verguizen, dat is ook onhistorisch".

Publicaties

Er zijn veel publicaties uit de pen van Prof. Brugmans gevloeid, ook over Nederlands-Indië. Zo heeft hij samen met Prof. Baudet uit Groningen, de bundel 'Balans van Beleid', die in 1961 verscheen, verzorgd. Deze bundel draagt als ondertitel 'Terugblik op de laatste halve eeuw van Nederlandsch-Indië.' Prof. Brugmans heeft daarin een evaluatie gegeven van de onderwijspolitiek in Nederlands-Indië. (Enkele uitspraken daarin gedaan, treft men elders in dit nummer aan). Thans heeft Prof. Brugmans zitting, als voorzitter, in een commissie die zich bezighoudt met de publicatie van de bronnen betreffende het regeringsbeleid in Nederlands-Indië in de twintigste eeuw. Vier delen zijn reeds verschenen; het vierde deel handelt over de opkomst van het nationalisme. Het betreft hier de openbaarmaking van interne, geheime regeringsstukken over Nederlands-Indië. "Hierin wordt objectief naar voren gebracht wat men daar heeft gewild. De bronnen zijn natuurlijk wel voorzien van de nodige toelichting", vertelt Prof. Brugmans.

Over zijn in 1961 verschenen standaardwerk 'Paardenkracht en Mensenmacht', waarin hij de sociaal-economische geschiedenis van Nederland in de periode 1795-1940 heeft geboekstaafd, zijn wel eens minder juiste dingen gezegd. Jan Rogier heeft in 'De Volkskrant' (in 1962) bij een bespreking van dit werk gesteld, dat Prof. Brugmans te weinig aandacht aan de maatschappelijke verhoudingen en de verschuivingen daarin zou hebben besteed. Prof. Brugmans zegt daarvan: "Ik heb er ook wel met Rogier over gecorrespondeerd. Hij trachtte een antagonisme te kweken dat er helemaal niet was. De hele zaak berustte op een misverstand. Rogier dichtte mij de opvatting toe, dat sociale geschiedenis alleen handelt over arbeiders en vakbeweging. Sociale geschiedenis is echter, dat ben ik met hem eens, meer. Het omvat ook de zeden en gewoonten, het onderwijs, de klassen en rangen, hoe de mensen zich gedragen als consument. De sociale geschiedenis was mijn onderwerp echter niet, wel de sociaal-economische geschiedenis en dat is natuurlijk iets anders".

De term 'nieuw kapitalisme' waarmee Prof. Brugmans in 'Paardenkracht en Mensenmacht' de periode 1930-1940 aanduidt, is door Rogier bestreden als zou het een nieuwe bloeiperiode van het oude systeem suggereren. Prof. Brugmans' woorden laten niets aan duidelijkheid over: "Sombart spreekt van 'laatkapitalisme'. Deze term wekt de indruk van verval, van oud worden, maar zo is het niet. Het kapitalisme verandert en bloeit, het komt niet aan zijn herfsttij. Kijk naar de Verenigde Staten - het meest kapitalistische land - het land is jong en levendig. Het kapitalisme raakt niet uit de tijd".

Invloed

Van Sombart's 'Der moderne Kapitalismus' heeft Prof. Brugmans, naar zijn eigen zeggen, sterke invloed ondergaan. Hij kwalificeert het als een "enorm breed en omvangrijk werk". Van de meer algemene historici heeft Prof. Brugmans vooral bewondering voor de beroemde Nederlander Huizinga, alsmede voor de Belg Henri Pirenne, die hij een "uiterst groot man" noemt. Grote bewondering heeft hij ook voor zijn goede vriend, de Cambridge historicus Postan, tot voor kort redacteur van de 'Economic History Review'.

Zelf heeft Prof. Brugmans ontegenzeggelijk invloed gehad op een nieuwe generatie economisch-historici. Voor zijn werk en voor zijn persoon bestaat ook buiten deze kring grote bewondering.

de B. W.

CITATOLOGIE PROFESSOR BRUGMANS

de geschiedenis

Langzaam, gelijk een brede rivier in de laagvlakte die geen stroomversnellingen kent, evolueren zich onze opvattingen omtrent den loop van het historisch gebeuren.

(Wendingen in de economische geschiedenis, 1947)

rechtzetting

.... er zijn geen droge statistieken doch enkel droge statistici.

(Wendingen in de economische geschiedenis, 1947)

standpunt

Het koloniaal bewind heeft zijn nadelen gehad, allicht, maar het heeft vele volken materieel en geestelijk tot een hoger niveau gebracht, dat daarzonder stellig niet bereikt zou zijn.

(Brief aan Prof. Baudet. Balans van Beleid, 1961)

graadmeter

Geen onderdeel van koloniaal bewind is er, dat zozeer als toetssteen van koloniaal beleid kan gelden als het onderwijs.

(Onderwijspolitiek in de bundel Balans van Beleid. Terugblik op de laatste halve eeuw van Nederlandsch-Indië, 1961)

fetisjisme ?

De onderwijspolitie, in Nederlands-Indië gevoerd, heeft ruimschoots aan redelijke eisen beantwoord. Er is voor de Nederlanders geen enkele reden het boetekleed, een in sommige kringen geliefd kledingstuk, aan te trekken.

(Onderwijspolitiek. Balans van Beleid, 1961)

een gave

Studenten, (...) hebben altijd een fijn-scherpe en intuïtieve gevoeligheid in het opmerken van hen, die waarlijk groot zijn.

(Thorbecke, 1932)

VU BOEKHANDEL wetenschappelijk en algemeen

Provisorium Vrije Universiteit

De Boelelaan 1115 - Amsterdam-Buitenveldert - tel. 730944 toestel 2654

Bedrijf en Samenleving. Economisch-historische studies over Nederland in de negentiende en twintigste eeuw aangeboden aan Prof. dr. I.J. Brugmans bij zijn aftreden als hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn/Brussel, 1967. 324 blz. Prijs f 21,50.

Veertien auteurs, voor een deel bestaande uit oud-leerlingen van Prof. Brugmans, hebben een bijdrage geleverd tot deze bundel. Verschillende van de opstellen hebben betrekking op onderwerpen die eerder door Prof. Brugmans aan de orde zijn gesteld of aangeroerd.

Deze bundel heeft niet alleen waarde voor economisch-historici, maar ook voor die (adspirant) economen die zich niet in het bijzonder interesseren voor retrospectieve beschouwingen. De opstellen hebben namelijk allen betrekking op aspecten van de Nederlandse economische geschiedenis van de laatste anderhalve eeuw, een periode waarvan iedere econoom enige kennis moet bezitten vanwege het grote belang van de ontwikkelingen in die periode voor het ontstaan van de economische (en sociale) verhoudingen zoals wij die heden ten dage in Nederland kennen.

De opstellen die mij het meest aanspreken, hetgeen ongetwijfeld verband houdt met de belangstellingssfeer van de recensent, zijn "Anderhalve eeuw gemeentefinanciën in ons koninkrijk", door Prof. dr. C. Goedhart, "Economische groei in Nederland in de negentiende eeuw: een terreinverkenning" door Prof. dr. J.H. van Stuijvenberg en "Nabetrachtingen over enkele - werkelijke of vermeende - spelregels van de 'Klassieke' Gouden Standaard" van de hand van Prof. dr. G.M. Verrijn Stuart. Het opstel van Prof. Goedhart, dat een schets geeft van de aantasting van de fiscale en de leningautonomie van de Nederlandse gemeenten, heeft de praktische betekenis, dat zij licht werpt op het vraagstuk van de economische autonomie van overheden, "die zij aan zij optreden binnen een gebied met een hoge graad van mobiliteit van produkten en produktiefactoren" (blz. 65), een belangrijk aspect van de internationale economische integratie.

In het opstel van Prof. van Stuijvenberg wordt interessant cijfermateriaal, ter meting van de economische groei in Nederland in de negentiende eeuw, gepresenteerd. Het geeft echter geen uitsluitsel omtrent het tijdstip van de Nederlandse 'take-off' (begin van de industriële revolutie); de auteur spreekt dan ook uitdrukkelijk van een terreinverkenning.

Prof. Verrijn Stuart stelt in zijn bijdrage nog eens duidelijk in het licht dat de 'klassieke' gouden standaard beslist niet zo automatisch en zo bevredigend heeft gewerkt als vroeger werd (en tegenwoordig ook nog in bepaalde kringen wordt) gedacht. Hij spreekt de hoop uit, dat zijn beschouwing "enige aanknopingspunten voor nuttige bezinning" zullen opleveren voor de "moderne goudfetichisten" (blz. 252). De bundel bevat ook een bibliografie van de geschriften van Prof. Brugmans, verzorgd door dr. W.M. Zappey.

de B. W.

De Academische Boekwinkel

P. H. VERMEULEN N.V.

GRIMBERGWAL 13

TEL. 22 67 77

bedrijf en samenleving

*Een bundel sociaal-economische studies
over Nederland
in de negentiende en twintigste eeuw*

Prof. dr. I. J. Brugmans

Verschenen ter gelegenheid van het afscheid van de bekende Amsterdamse hoogleraar in de economische geschiedenis, professor dr. I. J. Brugmans.

Om de waardering voor zijn werk tot uitdrukking te brengen werd prof. Brugmans door collegae, oud-leerlingen en vrienden een boekwerk aangeboden over het onderwerp dat hem zo na aan het hart ligt. Onderwerpen als vakbeweging en arbeidsmarkt, bankgeheimen, gemeentefinanciën in Nederland en de ontwikkeling van het moderne levensverzekeringswezen in Nederland in de negentiende eeuw komen aan de orde.

Dat het een indrukwekkende bundel is geworden blijkt wel uit de lijst van medewerkers: de hoogleraren Baudet, Bouman, Van den Eerenbeemt, Goedhart, De Jong, Schöffner, Van Stuijvenberg, Verrijn Stuart en Winkelman en dr. J. G. Lulofs, dr. A. S. Rijxman, mr. H. van Riel, dr. W. D. Voorthuysen en dr. W. M. Zappey.

bestelnr. 440-1454.2 blz. prijs f 21,50

 samsom uitgeverij

Alphen aan den Rijn Telefoon (01720) 66 33

Ook verkrijgbaar via de boekhandel

Enkele uitgaven op economisch gebied van

DE ERVEN F. BOHN N.V. - HAARLEM

Prof. Dr. F. de Roos, **Theorie der internationale economische betrekkingen.**

Derde druk

Prijs f25,—

Deze derde druk verschilt aanzienlijk van de voorgaande, doch de bedoeling van het werk is niet gewijzigd. Door het opnemen van nieuwe hoofdstukken over de recente ontwikkelingen in de theorie van de internationale handel, de economische integratie, economische groei en internationale handel en over de internationale handel en de ontwikkelingslanden werd het boek weer geheel in overeenstemming gebracht met de huidige stand van de theorie.

Prof. Dr. F. de Roos en Prof. Dr. D. B. J. Schouten, **Groeitheorie.**

Prijs f 12,50

De reeks ingewikkelde problemen die de Groeitheorie bevat zijn hier zo duidelijk mogelijk behandeld. Het boek richt zich tot de studenten in de Economie die zich op hun doctoraal examen voorbereiden.

Verspreide opstellen 1922 - 1965. Bundel aangeboden aan Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart ter gelegenheid van zijn emeritaat als buitengewoon Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Prijs f.24,—

In deze bundel weerspiegelt zich niet alleen de ontwikkeling van de gedachten van de wetenschapsmens Verrijn Stuart, maar ook het economisch denken in ons land in het algemeen.

Dr. H. C. Wytzes, **Ondernemingsgroei en Ondernemingsstrategie.**

Prijs f 19,50

Het vraagstuk van de groei van de onderneming heeft vele aanknopingspunten met de algemene economische theorie. De theorieën betreffende de vraag naar produktiemiddelen hebben deels betrekking op de expansie van de onderneming. Het behoeft geen betoog, dat niet alle ondernemingen in gelijke mate een toeneming van hun vraag naar produktiemiddelen zullen manifesteren bij een toeneming van de totale vraag naar goederen, al was het alleen al omdat deze toeneming niet gelijkelijk over de ondernemingen zal zijn verdeeld. Hier komt bij, dat de acceleratietheorie bij uitstek aandacht geeft aan capaciteitsvergrotende investeringen.

Mr. H. A. van Nierop, **Schets van het bankwezen.**

Zesde druk

Prijs f 10,—

De geschiedenis van het bankwezen, het geld, de Nederlandsche Bank, de handelsbanken, het krediet, dat alles en nog andere bestanddelen van dat wijd-vertakte, diep-ingewortelde en veelomvattende „mysterie” of vraagteken dat men bankwezen noemt, maakt het voorwerp uit van het onderhavige, vlot en aangenaam geschreven werk dat ook voor de ietwat meer ingewijde lezer op bepaalde ogenblikken interessante inlichtingen bevat.

Vernieuwing van het internationale geldstelsel.

International Monetary Reform.

Speciale aflevering van De Economist, 114e jaargang, Nr. 11/12.

Prijs f 7,—

Abonnement per jaargang

f 36,—

voor studenten (bij voortuitbetaling)

f 18,—

Ook verkrijgbaar bij de erkende boekhandel

Prof. dr. I. J. Brugmans. De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw (1813-1870). 7e druk. Aula-boeken nr. 13. Het Spectrum, Utrecht 1967, 291 blz. Prijs f 2,90.

Voor het eerst in 1925 verschenen als dissertatie (van de onlangs afgetreden hoogleraar), geniet dit werk nog onverminderd de belangstelling, getuige het grote aantal herdrukken. Prof. Brugmans stelt dat "men van de arbeidersbeweging in Nederland hetzelfde (kan) zeggen als van de sociale wetgeving: niet dat zij kwam, maar dat zij zo laat kwam vereist toelichting". Deze toelichting is in dit werk gegoten in de vorm van beschrijving van de geestelijke, zedelijke, lichamelijke en economische toestand van de Nederlandse arbeidersbevolking in de periode 1813-1870.

James S. Duesenberry. Geld en krediet. (Vert.) Prisma-compendia nr. 39. Het Spectrum, Utrecht, 1966, 160 blz. Prijs f 2,25.

Hoewel vooral bekend om zijn opvattingen op het gebied van het consumentengedrag (de 'relatieve inkomens' hypothese) en de conjunctuurtheorie, blijkt de Harvard-hoogleraar Duesenberry ook goed thuis te zijn op het monetaire terrein. Op betrekkelijk eenvoudige wijze worden kwesties behandeld als het wezen van het geld, het handelsbankwezen, de geld- en kapitaalmarkt en de monetaire politiek.

Prof. Dr. D. B. J. Schouten m.m.v. Drs. A. H. J. Kolnaar. Dynamische Macro-Economie; deel I: Conjunctuurtheorie; deel II: Structuurtheorie. H. E. Stenfert Kroese N. V., Leiden 1967. Prijs f 27,50 resp. f 26,--.

Wiskundig-economische modelbouwers zullen dit boek gulzig "doorploegen", maar zijn - zeker wanneer zij nog studeren (en "dit is echt een boek voor studenten", aldus Pen) - gewaarschuwd voor "politiek defaitisme", een "heel speciale maatschappijbeschouwing" en nog veel meer (waaronder vreemd taalgebruik). De - begrijpelijk teleurgestelde - Keynesiaan Prof. Pen, heeft in de eerste aflevering in 1968 van De Economist in een besprekingsartikel op knappe wijze een onmisbare handleiding bij dit werk van prof. Schouten geschreven. Graag hadden wij gezien dat laatstgenoemde door opname van een dergelijke 'handleiding' in zijn boek en met het toestaan van taalkundige en andere herstelwerkzaamheden door collegae (zie de Angelsaksische literatuur op economisch gebied in dit opzicht!) minder gezonde Nederlandse tradities op dit gebied had doorbroken.

I. M. D. Little. A Critique of Welfare Economics, 2e dr. Oxford Paperbacks nr. 4, Oxford University Press 1965 (1e dr. 1950). Prijs f 4,75.

Kan men van een filosofisch geschoolde economist op welvaartstheoretisch terrein veel verwachten, die verwachtingen worden in dit boek verre overtroffen, mede omdat vele economisten na lezing "will be much more careful in future how they choose their words" (Times Literary Supplement). "This book establishes him as a thinker of the first flight and a fine economic theorist" (The Economist).

De Academische Boekwinkel

P. H. VERMEULEN N.V.

GRIMBERGWAL 13

TEL. 22 67 77

EVEN VOOR EIGEN „ECONOMIE” ZORGEN S.V.P.!

Wij kunnen u helpen met het sluiten van uw verzekeringen; zorgen voor de deviezen voor de buitenlandse reis die u gaat maken; zorgen voor uw „appeltje-voor-de-dorst”; want met het geven van rente zijn we voorbeeldig gul. Wat dacht u van het openen van een bankrekening(etje)? Dat verschaft u allerhande financiële gemakken. Méér dan u wellicht denkt. Vele economen voelen zich thuis bij ons, mede dank zij onze persoonlijke service. U binnenkort ook?

NEDERLANDSCHE CREDIETBANK N.V.

Keizersgracht 507-519 - Amsterdam

n.v. h. desseaux tapijtfabriek oss **balansen van een expansief bedrijf**

in 1000-den gld.

	1965	1961		1965	1961
duurzame produktiemiddelen	6.080	3.258	eigen vermogen	13.512	3.728
deelnemingen	5.790	—	winstsaldo	827	175
voorraden	8.017	4.674	vreemd vermogen op lange termijn	2.160	2.000
vorderingen	3.607	1.509	vreemd vermogen op korte termijn	7.358	3.698
liq. middelen	363	160			
	<u>23.857</u>	<u>9.601</u>		<u>23.857</u>	<u>9.601</u>

Een modern, groot
accountantskantoor biedt jonge
doctorandi economie
verschillende mogelijkheden
om carrière te maken

De taken waarmee een modern, groot accountantskantoor wordt geconfronteerd, worden steeds veelzijdiger.

Zijn dienstverlenende functie beperkt zich niet tot de controlesector maar ook de administratieve organisatie en de automatisering vragen voortdurend meer aandacht.

Door de expansie in deze sectoren kunnen wij enkele jonge doctorandi economie (bedrijfs-economische richting) plaatsen.

Kandidaten voor deze vacatures, niet ouder dan 25 à 30 jaar, dienen het vermogen te hebben om ook in een gesprek snel en juist te kunnen analyseren en formuleren.

Indien u ervan overtuigd bent aan de gestelde eisen te voldoen en de ambitie koestert uw carrière op te bouwen in het accountants- of advieswerk, zullen wij gaarne met u in contact treden. Wij verzoeken u ons daartoe te schrijven aan onderstaand adres.

Als onze adviseur zal optreden het Laboratorium voor Toegepaste Psychologie te Amsterdam.

**Van Dien, Van Uden, Besançon, Koppenberg & Co.
Accountants**

Frederiksplein 1, Amsterdam (020-6 46 06)

**WAT DE WAARDEWET IS
VOOR DE ECONOMIE
IS**

**VOOR DE WARE
BIERDRINKER**

**voor al uw bank-,
effecten-
en assurantiezaken**

**Algemene
Bank Nederland**

PHILIPS

**N.V. Philips'
Gloeilampenfabrieken
Eindhoven**

jonge bedrijfseconomen

kunnen bij ons een interessante carrière opbouwen. Afhankelijk van belangstelling en eventuele ervaring zullen zij - na een introductieperiode - een functie gaan innemen in een der onderstaande werkgebieden:

- budgettering, rentabiliteitsanalyse en berichtgeving
- bedrijfseconomisch onderzoekingswerk (waaronder ontwikkeling en toepassing van kwantitatieve methoden)
- informatie-systemen en automatisering (waarbij het accent valt op de bestuurlijke informatieverzorging)

De veelzijdigheid en de aard van ons concern laten mettertijd - bij belangstelling en gebleken geschiktheid - de mogelijkheid open tot plaatsing in het buitenland.

Wij zijn zeker ook geïnteresseerd in degenen die binnenkort afstuderen.

U kunt schriftelijk of telefonisch (040-60.000-6538) contact opnemen met de afdeling Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven.